

اصول و راهبردهای برنامه‌ریزی درسی

آموزش اول و دوم متوسطه

دکتر فروزان ضرابیان

سیرشناسه	: ضرابیان، فروزان
عنوان و نام پدیدآور	: اصول و راهبردهای برنامه‌ریزی درسی آموزش اول و دوم متوسطه/ فروزان ضرابیان .
مشخصات نشر	: تهران: آرنا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۶-۰۰۴۸-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیها
موضوع	: برنامه‌ریزی درسی
موضوع	: برنامه‌ریزی درسی -- ایران
موضوع	: آموزش متوسطه -- برنامه‌های درسی
موضوع	: آموزش متوسطه -- ایران -- برنامه‌های درسی
موضوع	: آموزش و پرورش -- برنامه‌های درسی
رده بندی کنگ	: ۱۳۹۳ الف۴/ض۲/۱۵/۰۶ LB۲۸۰۶
رده بندی دی	: ۰۰۱/۳۷۵
شماره کتابشناسی	: ۳۴۹۹۰۰۶
ملی	

عنوان	: اصول و راهبردهای برنامه‌ریزی درسی آموزش اول و دوم متوسطه
نویسنده	: فروزان ضرابیان
ناشر	: آرنا
ویراستار علمی	: دکتر سعید زرگر
طراح آموزشی	: دکتر فروزان ضرابیان
طرح جلد	: رامین
چاپ	: اول ۱۳۹۳
شمارگان	: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۵۶-۰۰۴۸-۲

www.arnapub.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	پیشگفتار

فصل اول. آشنایی با مفاهیم و تعاریف برنامه ریزی درسی

۱۶	تعاریف و مفاهیم برنامه ریزی درسی، برنامه ریزی درسی، برنامه درسی
۲۱	مراحل برنامه ریزی درسی
۲۵	عناصر برنامه درسی
۲۷	انواع نظام برنامه ریزی درسی (متمرکز، نیمه متمرکز، غیرمتمرکز) و کارکرد آن در آموزش و پرورش
۳۲	برنامه درسی ملی ایران (حرکت از تمرکز به سمت کلاس درس)
۳۳	انواع برنامه درسی در نظام آموزشی مدارس
۳۷	ویژگی‌های یادگیرنده و اهمیت آن در برنامه ریزی درسی
۳۸	اصول و خط مشی‌های برنامه ریزی درسی ویژه دانش آموزان دوره اول و دوم متوسطه
۴۳	خودآزمایی

فصل دوم. ساختار و سیر تحول آموزش متوسطه در نظام آموزش و پرورش ایران و برخی کشورهای منتخب جهان

۴۶	تعریف و اهمیت دوره متوسطه در نظام آموزش و پرورش
۴۷	سیر تحول نظام آموزش متوسطه در برخی کشورهای منتخب جهان
۵۱	- ساختار و سیر تحول آموزش متوسطه در نظام آموزش و پرورش ایالات متحده آمریکا
۵۳	- ساختار و سیر تحول آموزش متوسطه در نظام آموزش و پرورش انگلستان
۵۸	- ساختار و سیر تحول آموزش متوسطه در نظام آموزش و پرورش ژاپن

۶۰	سیر تحول ساختار نظام آموزش متوسطه در ایران
۶۱	ساختار آموزش و پرورش ایران از سال ۱۲۹۰ تا ۱۳۴۵
۶۳	ساختار آموزش و پرورش ایران از سال ۱۳۴۵ تا ۱۳۷۰ (تاریخچه ظهور و تکوین دوره راهنمایی تحصیلی)
۶۴	ساختار نظام آموزش و پرورش ایران از سال ۱۳۷۱-۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰
۶۴	ساختار نظام آموزش متوسطه ایران از سال تحصیلی ۱۳۷۱-۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰
۶۹	دروس و ساعات درسی در دوره متوسطه مصوبه ۱۳۷۹
۷۶	دروس و ساعات درسی دوره راهنمایی تحصیلی و دروس عمومی متوسطه (مصوبه ۱۳۹۰)
۷۷	تحول ساختار نظام آموزش و پرورش ایران مصوبه ۱۳۹۰ و برنامه درسی ملی
۷۷	ضرورت تحول در برنامه ریزی درسی، اهمیت و اهداف تولید برنامه درسی ملی ایران
	چارچوب برنامه درسی ملی مصوبه ۱۳۹۰ (ساختار نظام آموزشی، نحوه استقرار، طول مدت دوره،
۸۲	حوزه‌های یادگیری، محدوده درسی، ساعات و مواد درسی) با تأکید بر دوره اول و دوم متوسطه
۹۰	حوزه‌های یادگیری در برنامه درسی ملی
۹۱	مواد درسی و ساعات تدریس در حوزه‌های یادگیری در دوره اول و دوم متوسطه
۹۳	خود آزمایی

فصل سوم. اهداف برنامه درسی دوره اول و دوم متوسطه

۹۴	اهمیت تعیین اهداف در برنامه ریزی درسی
۹۵	منابع تعیین اهداف
۹۵	اصول تعیین اهداف برنامه درسی
۹۶	طبقه بندی اهداف
۹۷	اهداف کلی آموزش و پرورش در دوره متوسطه در ایران
۹۸	اهداف برنامه درسی دوره متوسطه ایران مصوبه ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۹۰
۱۰۸	اهداف برنامه درسی ملی در دوره اول و دوم متوسطه مصوبه ۱۳۹۰
۱۰۸	تعریف و سطوح اهداف برنامه درسی ملی ایران
۱۰۸	اهداف کلی برنامه درسی ملی
۱۱۰	اهداف تفصیلی برنامه درسی ملی در دوره اول و دوم متوسطه (نظری و فنی و حرفه ای و کاردانش)
۱۲۵	اهداف و ضرورت حوزه‌های یادگیری در برنامه درسی ملی
۱۲۷	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری قرآن و معارف اسلامی
۱۳۱	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی
۱۳۳	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری هنر

۱۳۲	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری سلامت و تربیت بدنی
۱۳۵	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری کار و فن آوری
۱۳۶	اهداف و ضرورت حوزه علوم اجتماعی و مطالعات انسانی
۱۳۷	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری ریاضیات
۱۳۹	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری علوم تجربی
۱۴۰	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری زبان‌های خارجی
۱۴۱	اهداف و ضرورت حوزه یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی
۱۴۳	خودآزمایی

فصل چهارم. محتوای آموزشی دوره اول و دوم متوسطه

۱۴۶	اهمیت و تعریف محتوای آموزشی
۱۴۷	دیدگاه‌های اساسی در انتخاب محتوای آموزشی
۱۴۸	اصول و ملاک‌های انتخاب محتوای آموزشی در برنامه‌ریزی درسی
۱۴۹	شیوه‌های سازماندهی محتوای برنامه‌ریزی درسی
۱۵۴	ویژگی انتخاب محتوای در برنامه درسی دوره متوسطه اول و دوم
۱۵۶	اصول و شیوه‌های کلی در سازماندهی محتوای دوره اول و دوم متوسطه
۱۶۰	اصول و ملاک‌های انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه ملی
۱۶۲	انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه‌های یادگیری در برنامه درسی ملی در دوره اول و دوم متوسطه
۱۶۳	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری تفکر و حکمت در دوره متوسطه
۱۶۴	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری قرآن و معارف اسلامی در دوره متوسطه
۱۶۶	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه
۱۶۸	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری فرهنگ و هنر در دوره متوسطه
۱۶۹	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری سلامت و تربیت بدنی در دوره متوسطه
۱۷۰	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری کار و فن آوری در دوره متوسطه
۱۷۲	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری علوم اجتماعی در دوره متوسطه
۱۷۴	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری ریاضیات در دوره متوسطه
۱۷۵	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری علوم تجربی در دوره متوسطه
۱۷۶	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری زبان‌های خارجی در دوره متوسطه
۱۷۷	- انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی در دوره متوسطه
۱۷۹	خودآزمایی

فصل پنجم. راهبردهای یاددهی - یادگیری دوره اول و دوم متوسطه

۱۸۲	دیدگاه‌های مربوط به برنامه درسی و تدریس
۱۸۳	اصول و معیارهای انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری
۱۸۸	اصول انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری دوره اول و دوم متوسطه
۱۹۰	روش‌های یاددهی - یادگیری نوین و کاربرد آن در دوره متوسطه
۲۰۳	روش‌های رایس مبتنی بر فناوری
۲۰۸	انواع روش‌های یاددهی - یادگیری در آموزش بر خط
۲۱۹	روش‌های یاددهی - یادگیری متفاوت با استفاده از کاربرد فناوری در مدارس متوسطه
۲۲۴	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در تدریس درس زمین شناسی در دوره متوسطه
۲۲۸	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش درس زیست شناسی در دوره متوسطه
۲۳۱	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش درس مطالعات اجتماعی در دوره متوسطه
۲۳۵	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش تعلیم و تربیت فیزیکی در دوره متوسطه
۲۳۶	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش درس زبان‌های جهانی در دوره متوسطه
۲۳۶	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش سبکی در دوره متوسطه
۲۳۸	نمونه‌هایی از کاربرد روش‌های یاددهی در آموزش درس ریاضت در دوره متوسطه
۲۳۹	نمونه‌هایی از کاربرد فناوری در آموزش دروس متوسطه در بنیادهای داخلی
۲۴۰	راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه درسی ملی
۲۴۰	اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه درسی ملی
۲۴۰	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در حوزه‌های برنامه درسی
۲۴۴	ملی دوره متوسطه
۲۴۴	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه ریاضی در دوره متوسطه
۲۴۵	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه علوم اجتماعی و مطالعات اجتماعی در دوره متوسطه
۲۴۷	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه معارف اسلامی در دوره متوسطه
۲۴۸	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه هنر در دوره متوسطه
۲۴۸	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه سلامت و تربیت بدنی در دوره متوسطه
۲۴۹	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه آداب و مهارت زندگی در دوره متوسطه
۲۵۰	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری زبان خارجه در دوره متوسطه
۲۵۱	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در حوزه کار و فن‌آوری در دوره متوسطه
۲۵۲	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه علوم تجربی در دوره متوسطه
۲۵۳	انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه تفکر و حکمت در دوره متوسطه

- انتخاب و سازماندهی فعالیت‌های یاددهی - یادگیری حوزه‌زبان و ادبیات فارسی در دوره متوسطه..... ۲۵۳
خودآزمایی ۲۵۴

فصل ششم: ارزشیابی برنامه درسی دوره اول و دوم متوسطه

- مفهوم ارزشیابی ۲۵۵
ارزشیابی برنامه درسی و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ۲۵۶
الگوهای ارزشیابی برنامه درسی ۲۵۸
- الگوی عمومی ارزشیابی ۲۵۹
- الگوی هدف محور ۲۶۴
- الگوی ارزشیابی سنج ۲۶۵
انواع ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ۲۶۷
- ارزشیابی پیشرفت تحصیلی سنج کار ۲۶۸
- شیوه‌های ارزشیابی تکوینی و تکمیلی ۲۷۰
اصول، راهبردها و ابزارهای ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در برنامه درسی ملی ۲۷۹
نمونه‌ای از کاربرد تکنولوژی در ارزشیابی دروس ملی متوسطه ۲۸۴
خودآزمایی ۲۸۵
کتابنامه فارسی و لاتین ۲۸۶

پیشگفتار

نظام آموزشی هر کشور نقشی خطیر و سرنوشت ساز در آماده ساختن نیروی انسانی به عنوان کلید طلایی توسعه ایفا می نماید. امروزه کشورهای مختلف جهان از ساختارهای آموزشی متفاوتی برخوردار هستند. ساختارهای فوق بنا بر سیاست ها، برنامه ها و اهداف مورد نظر در هر کشور متفاوت است. در این میان، تلاش بر این است که نظام آموزشی هر یک از کشورها با تحولات اجتماعی و پیشرفت های فرهنگی متناسب با قرن همگام گردد. بر اساس نظر متخصصان تعلیم و تربیت، موفقیت نظام آموزشی در هر کشور در گرو نقش آفرینی موثر برنامه ریزی درسی در آن کشور می باشد. برنامه درسی هنگامی پویا تلقی می شود که با سن، علائق، امکانات، نیازها و شرایط یادگیرنده در هر مقطع سنی و دوره تحصیلی متناسب باشد. شناخت نیازها، شرایط و ویژگی های جامعه، نیازها، شرایط و ویژگی های یادگیرندگان از شرایط اصلی موفقیت در برنامه ریزی درسی است. بدون شک، از میان مقاطع مختلف تحصیلی، مقطع متوسطه از اساسی ترین و مهم ترین مقاطع تحصیلی در نظام آموزشی است. رسالت خطیر برنامه ریزان آموزشی و برنامه درسی در آموزش متوسطه، فراهم نمودن فرصت های لازم برای تمامی دانش آموزان، در جهت رشد و تعالی همه جانبه و به دست آوردن دانش های کاربردی، مهارت های ارتباطی و اجتماعی و قابلیت های شغلی و حرفه ای جهت احراز آمادگی های لازم برای ایفای نقش مولد و پویا در عرصه های مختلف زندگی است. در این امر، اهداف فوق توسط برنامه ریزان آموزشی و سایر دست اندرکاران تعلیم و تربیت در طراحی و تدوین عناصر برنامه درسی موجب دستیابی یادگیرندگان به اهداف آموزشی در این مقطع می گردد.

با عنایت به تمامی ویژگی های ارکان اساسی نظام تعلیم و تربیت در ایران، برنامه های درسی گذشته با چالش های قابل توجهی مواجه بوده است و ضرورت طراحی و تدوین برنامه درسی جدید توسط برنامه ریزان آموزشی احساس گردیده تا بستری جهت رشد و تعالی جوانان و

نوجوانان در حوزه‌های گوناگون زندگی را فراهم سازد. به منظور پاسخگویی به این نیاز، سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران تهیه و در هشتصد و بیست و ششمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش مورد تصویب قرار گرفت. براساس این سند، تحول در زیر نظام برنامه درسی یکی از الزامات عملی برای رسیدن به اهداف پیش بینی شده در نظام آموزشی ایران می‌باشد. در راستای این تحول عظیم، طراحی و تدوین "برنامه درسی ملی" به عنوان نقش راه نظام برنامه درسی در اولویت کار قرار گرفته است. کار تولید و تدوین این سند از اسفند ماه ۱۳۸۴ با تشکیل دبیرخانه طرح آغاز و سرانجام در ۹۰/۷/۵ توسط شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب نهایی رسید. بر این اساس وزارت آموزش و پرورش پس از ۳۳ گام جدیدی را جهت اصلاح و بازسازی نظام آموزشی به لحاظ ساختار و برنامه‌ریزی درسی برداشته و می‌توان گفت سال ۹۰ نقطه تحلیلی در سیستم آموزشی کشور بوده است. از طرف دیگر براساس مصوبات شوراهای عالی انقلاب فرهنگی و آموزش و پرورش، مقرر گردیده که ساختار جدید آموزشی از سال تحصیلی ۱۳۹۰ اجرا گردد. این منوال ساختار نظام تحصیلی آموزش و پرورش در جمهوری اسلامی ایران، شامل ۶ سال دوره ابتدایی و ۶ سال دوره متوسطه می‌باشد. هر دوره تحصیلی نیز دو دوره سه ساله شامل، دوره عمومی و دوره تخصصی مرکب از دوره ابتدایی و دوره اول متوسطه) و نیمه تخصصی دوره دوم متوسطه خواهد بود.

با توجه به تغییر در ساختار نظام آموزشی ایران و تصویب برنامه درسی ملی و ارائه یک الگوی جدید از برنامه‌های درسی و تربیتی، اقتضائات کاملاً جدیدی در طراحی و تدوین عناصر برنامه درسی می‌طلبد. در این راستا در کتاب حاضر سعی گردیده ابتدا در یک نگاه کلی تعریف مفاهیم، اصول و راهبردها و فرایند برنامه‌ریزی درسی به طور عام و در دوره اول و دوم متوسطه به طور خاص مورد بررسی قرار گرفته و سپس عناصر برنامه درسی ملی ایران در مقطع متوسطه اول و دوم مورد بررسی قرار گیرد. بر این اساس، این کتاب در ۶ فصل به شرح زیر به نگارش درآمده است:

اصول و راهبردهای برنامه‌ریزی درسی ۱۳

در فصل اول: تعاریف برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، عناصر برنامه درسی و راهبردها و دیدگاه‌های نظری در خصوص فرایند برنامه‌ریزی درسی مطرح و سپس انواع نظام‌های برنامه‌ریزی درسی و کارکرد آن در آموزش و پرورش بیان گردیده است. در انتهای فصل ویژگی‌های یادگیرنده و بالاختص ویژگی‌های دانش آموزان دوره اول و دوم متوسطه و اهمیت آن در برنامه‌ریزی درسی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم: به بررسی ساختار آموزش متوسطه در نظام آموزش و پرورش ایران پرداخته شده و نحوه در نظام آموزش متوسطه و با طبع برنامه‌ریزی درسی در ایران از گذشته تاکنون و برخی کشورهای منتخب جهان مورد بررسی قرار گرفته است.

در ادامه کتاب، به بررسی اصول و ویژگی‌های عناصر برنامه درسی شامل (اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری، روش‌های ارزشیابی) در مقطع اول و دوم متوسطه به شرح زیر پرداخته شده است:

فصل سوم: یادگیرنده با اهداف و منابع تدوین آن در دوره اول و دوم متوسطه آشنا می‌گردد. در این فصل اهداف کلی آموزش و پرورش در دوره متوسطه مصوب ۱۳۷۷ تا ۱۳۹۰ در ایران مورد بررسی قرار گرفته و سپس در مورد اهداف برنامه درسی ملی شامل اهداف غایی و تفصیلی در حوزه‌های مختلف یادگیری در دوره اول متوسطه و دوم متوسطه (شاخه نظری و کار و دانش و فنی و حرفه‌ای) مصوبه ۱۳۹۰ بحث گردیده است.

فصل چهارم: تعاریف محتوا و ملاک و اصول و راهبردهای انتخاب محتوا در برنامه‌ریزی درسی بیان گردیده و سپس ویژگی محتوا و اصول و شیوه‌های کلی در سازماندهی محتوا در دوره متوسطه اول و دوم بررسی شده است. در ادامه فصل یادگیرنده با نحوه انتخاب و سازماندهی محتوای حوزه‌های یادگیری در برنامه درسی ملی در دوره اول و دوم متوسطه آشنا می‌گردد.

فصل پنجم: یادگیرنده با برخی راهبردهای یاددهی - یادگیری در دوره متوسطه و درباره

فرایند یاددهی - یادگیری در حوزه‌های گوناگون یادگیری در برنامه درسی ملی آشنا گردیده، سپس اهمیت کاربرد فناوری در آموزش دروس مختلف در دوره متوسطه با ارائه مثال‌های عملی موردبررسی قرار گرفته است.

فصل ششم با هدف آشنایی یادگیرندگان با اصول و راهبردهای ارزشیابی، شناسایی الگوهای ارزشیابی ارزشیابی در برنامه درسی دوره اول و دوم متوسطه به نگارش در آمده است. این کتاب جهت مطالعه دانشجویان، معلمان و مولفات و کلیه علاقه‌مندان به حوزه تعلیم و تربیت نوشته شده است. در پایان از زحمات کلیه اساتید و بزرگوارانی که با نظرات خود اینجانب را در تألیف این کتاب یاری نموده‌اند تشکر می‌نمایم.

دکتر فروزان ضرایان